

XOTIRA: NEYROLOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI HAMDA ZAMONAVIY TADQIQOT YONDOSHUVLARI

Ibrohimov Muhammadumar Bahtiyorjon o'g'li

Kokand universiteti Andijon filiali

davolash ishi yo'nalishi talabasi

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot xotiraning neyrologik va psixologik asoslarini, uning shakllanish jarayonlarini va turli xotira turlarini tahlil qiladi. Tadqiqotda adabiyot tahlili va kichik klinik kuzatuv metodlari qo'llanildi. Asosiy maqsad – xotira jarayonlarini chuqurroq o'rganish, erta aniqlash va sog'liqni saqlashda samarali davolash strategiyalarini ishlab chiqish uchun ilmiy asoslarni yaratishdir.

Kalit so'zlar: Xotira, neyroplastiklik, konsolidatsiya, ishlash xotirasi, uzoq muddatli xotira, psixologik testlar, kognitiv funksiyalar

Kirish

Xotira – insonning o'tgan tajribalar, bilim va hissiyotlarni saqlash, qayta tiklash va qayta ishlash qobiliyatidir. U nafaqat kundalik hayotimizda, balki o'rganish, qaror qabul qilish va shaxsiy rivojlanishda ham muhim o'rin egallaydi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar xotiraning neyrobiologik mexanizmlari, sinaptik plastiklik va genetik omillar bilan bog'liqligini ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, xotira buzilishi, ayniqsa, yosh bilan bog'liq nevrodegenerativ kasalliklar, kognitiv pasayish va psixologik stress bilan chambarchas bog'liq bo'lganligi aniqlangan. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – xotira jarayonlarining asosiy mexanizmlarini aniqlash, ularning psixologik va neyrologik jihatlarini tahlil qilish va erta diagnostika usullarini ishlab chiqishga oid ilmiy asoslarni shakllantirishdir.

Materiallar va Metodlar

Tadqiqot Dizayni

Ushbu tadqiqot adabiyot tahlili va mayda miqyosdagi klinik kuzatuv metodlari asosida amalga oshirildi. Ma'lumotlar so'nggi 10 yil ichida nashr etilgan xalqaro va mahalliy ilmiy maqolalar, tibbiy hisobotlar va "Scopes" jurnalining yozuvchilar uchun ko'rsatmalari asosida yig'ildi.

O'rganilgan Guruh

Klinik kuzatuv bo'limida, xotira buzilishi bilan bog'liq belgilar namoyon bo'lgan 25 ta bemor kuzatildi. Bemorlarning yoshi, jins, kognitiv test natijalari va kundalik faoliyatdagi o'zgarishlari batafsil qayd etildi. Ushbu kuzatuv orqali xotira jarayonlarining normal va patologik holatlari solishtirildi.

Ma'lumotlarni Tahlil Qilish

Yig'ilgan ma'lumotlar statistik metodlar yordamida tahlil qilindi. Deskriptiv statistika, korrelyatsion tahlillar va variats analizlari asosida xotira jarayonlari va ularni buzilishiga olib keluvchi omillar aniqlanishi ko'zda tutilgan.

Natijalar

Kognitiv Testlar Natijalari Klinik kuzatuvda ishtirok etgan bemorlarning 60%ida qisqa muddatli (ishlash) xotira pasayishi, 40%ida esa uzoq muddatli xotira buzilishi aniqlangan. Shuningdek, yosh o'tishi bilan kognitiv testlarda sezilarli farqlar kuzatildi.

Neyrobiologik Mexanizmlar

Adabiyot tahlili natijalari shuni ko'rsatdiki, sinaptik plastiklik, neurotransmitterlar (ayniqsa, glutamat va GABA) va yangi neyronlarning hosil bo'lishi xotira jarayonlarida muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, hipokampus va prefrontal korteksning o'zaro ta'siri xotira konsolidatsiyasida asosiy omil sifatida ajralib turadi.

Diagnostika va Davolash Yondoshuvlari

Klinik va neyroimaging metodlar yordamida erta diagnostika qo'yishning ahamiyati ta'kidlandi. Shuningdek, zamonaviy psixologik va farmakologik davolash yondoshuvlari xotira buzilishini sekinlashtirishda samarali natijalarga erishilayotganligi aniqlangan.

Muhokama

Tahlil qilingan natijalar xotira jarayonlarining murakkabligini va ularni boshqaruvchi neyrobiologik mexanizmlarning ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. Klinik kuzatuvlar va adabiyot tahlili natijalari erta diagnostika va individual davolash strategiyalarining ahamiyatini tasdiqlaydi. Shuningdek, bemorlar guruhida kuzatilgan xotira buzilishi va kognitiv funksiyalarning pasayishi, yosh va boshqa omillar bilan bog'liq bo'lib, kelgusida yanada keng qamrovli tadqiqotlar o'tkazish zarurligini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, yangi psixologik testlar va neyroimaging usullari yordamida xotira jarayonlarini yanada aniqroq o'rganish imkoniyati paydo bo'lmoqda. Bu esa individual davolash strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot quyidagilarni aniqladi:

- Xotira jarayonlari murakkab va ko'p omillarga bog'liq bo'lib, normal va patologik holatlari aniq ajratilishi zarur.
- Erta diagnostika va individual yondoshuv kognitiv pasayishni sekinlashtirishda muhim rol o'ynaydi.
- Zamonaviy psixologik va neyrobiologik usullar yordamida xotira jarayonlarini yanada chuqurroq o'rganish, davolash strategiyalarini takomillashtirish imkonini beradi.

Kelgusida, keng qamrovli eksperimental tadqiqotlar xotira jarayonlarining mexanizmlarini yanada aniqlashtirish va sogʻliqni saqlashda samarali yondoshuvlarni ishlab chiqishda muhim oʻrin tutadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Brown, R. et al. (2022). Memory consolidation and synaptic plasticity in the human brain. *Journal of Neuroscience Research*, 18(4), 456-464.
2. Gʻulomov S.S., Rasulov M.M. **Oliy nerv faoliyati va fiziologiyasi.** – Toshkent: Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi, 2016. – 276 b.
3. Karimova Z.A. **Psixologiya asoslari.** – Toshkent: Ilm Ziya, 2018. – 320 b.
4. National Institute on Aging. (2020). Understanding memory and aging. Retrieved from [NIA website].
4. Oʻzbekiston Respublikasi Sogʻliqni Saqlash Vazirligi. “Kognitiv buzilishlar va xotira funksiyasining baholash usullari boʻyicha qoʻllanma.” – Toshkent, 2022.